
BOEKBESPREKING

M. A. Basson: Die Britse invloed in die Transvaalse Onderwys, 1836—1907. Doktorale profskrif, Universiteit van Pretoria. Gepubliseer deur die Unie-argief as Argief-jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis. 19e Jaargang, Deel II. 1956. 282 bls.

In hierdie akademiese proefskrif het die skrywer 'n terrein nagevors waarvoor daar al heelwat geskryf is. Hy benader die geskiedenis egter van 'n hoek wat heeltal nut is, nl. vergelykenderwys met die onderwysteorie en -praktyk van Engeland. Daarvoor

het hy 'n deeglike studie van die Vergelykende Opvoedkunde, van die Engelse onderwysdenke en -stelsel en van die van die Transvaal tot 1907 gemaak.

Die skrywer hanteer sy stof streng objektief en tog behou hy die menslike daarin sodat die feite nie verstar tot die onpersoonlike nie. Ek vind dit egter baie jammer dat hy, soos etlike ander skrywers voor hom, nog die fout begaan om Van der Linden se benaming „gemeentebestuur” te interpreteer as „Kerkraad” (bl. 54) en dan

daarmee 'n hele verkeerde interpretasie van sy formulering van die onderwys gee as sou Van der Linden dit onder die beheer van die kerke geplaas het. Die Hollandse gemeentebestuur is 'n dorpsraad en daarmee het Van der Linden juis die onderwys nie onder beheer van die Kerkraad geplaas nie. Verder vind ek dit ook jammer dat die skrywer nie meer gemaak het van die bepalinge van die Smutswet wat handel oor die godsdienstreëling op skool nie, aangesien hierdie saak steeds aktueel bly en die Engelse invloed daarin baie sterk merkbaar is.

Dr. Basson het met hierdie werk baie duidelik aangetoon tot watter mate die Britse invloed in Transvaalse onderwys ingesypel het. Dit stel die leser in staat om 'n juiste onderwysperspektief van die verlede te bekom, maar is ook onontbeerlik om die hede des te beter te begryp. Hierdie soort navorsing is onontbeerlik vir die toekomstige onderwysbeplanning van ons land as geheel. Mag dit dan ook mettertyd bydra tot die formulering van die so onmisbare nasionale onderwysbeleid vir ons land.

Graag beveel ondergetekende hierdie werk sterk aan by alle belangstellers, maar veral by onderwysers van alle slag.

H. J. J. BINGLE.

P.U. vir C.H.O.

S. Postma: „Moord en Strafbare Manslag in die Suid-Afrikaanse Strafrege.” Proefskrif ter verkryging van die graad LL.D. aan die Rijksuniversiteit te Leiden. Leiden, 1957. Bl. 171. Verkrygbaar by Pro Rege-Pers, Potchefstroom, 15/6 posvry.

Onder promotorskap van prof. J. M. van Bemmelen is hierdie proefskrif, tesame met 'n aantal stelling, deur

die kandidaat aan die begin van hierdie jaar verdedig ter verkryging van die graad van doktor in die regsgeleerdheid. Dat dit met welslae verdedig is en kan word, moet erken word. Maar terselfdertyd moet op gebreke gewys word wat nie daar behoort te gewees het nie.

Die werk is ingedeel in vier hoofstukke. Hoofstuk I het dit oor die misdade, moord en strafbare manslag (tegniese verskille met hierdie woorde daar gelaat) in die Engelse reg. Hoofstuk II gaan oor daardie twee misdade in die Suid-Afrikaanse reg. In Hoofstuk III word min of meer die gelyke misdaadvorms in die Nederlandse reg behandel. Hoofstuk IV bevat die skrywer se opvatting oor die jus constituendum vir Suid-Afrika in dié verband. Daar is ook 'n woord vooraf; 'n opsomming in Engels; 'n literatuurlys; 'n lys van vonnisse; en 'n sakeregister.

Waarom die skrywer die eerste drie hoofstukke so indeel, motiveer hy in sy woord vooraf. Maar dit is juis hierdie motivering en die titel van die werk waarteen ernstige beswaar ingebring kan word. Dit kan toegegee word dat ons strafreg, en ook meer bepaald ons strafregnorms rakende moord en strafbare manslag, Engels-regtelike invloed ondergaan het. Dit kan ook toegegee word dat dit betreurenswaardig is dat ons regspraak so min na die Nederlandse reg verwys en dat regsvergeliking sy waarde vir die Suid-Afrikaanse strafreg het. Maar dit regverdig nog nie dat 'n werk wat handel oor die Suid-Afrikaanse strafreg, spesifiek en juis sulke breedvoerige behandeling van die Engelse reg en van die Nederlandse reg moet geniet nie. Óf die titel is dan

verkeerd gekies, óf die inhoud is uit verband. Per slot van rekening kan dan gevra word: waarom juis die Nederlandse reg byhaal en nie die Duitse of die Switserse nie?

Soos die titel aandui, gaan dit alles om genoemde twee misdade in die Suid-Afrikaanse reg. Vraag is dus, al is daardie vraag meermale beantwoord—en ook verskillend beantwoord—wat word hier bedoel met Suid-Afrikaanse reg? Dat dit nie meer net Romeins-Hollands reg is nie, staan vas. Dat Engelsregtelike invloede hier geld, staan ook vas, maar daar moes dan juis getrag word om vas te stel presies in hoeverre die Romeins-Hollandse en die Engelse tot nuwe eenheid gekom het. Die Nederlandse het in daardie sin niks met die Suid-Afrikaanse te mak nie, behalwe wat daarvan geleer kan word—en dan regverdig dit nie so 'n hoofstuk oor die Nederlandse reg nie, allermens as daaraan gedink word dat juis ook die Romeins-Hollandse ondersoek moes word om die nuwe eenheid vorm te gee. En dit is die tweede groot gebrek van die werk, wat nie net die kandidaat weer eens op die verdediging plaas nie, maar ook die promotor. Wat dr. Postma ons van die Romeins-Hollandse reg leer, is uiters karig en dit behoort nie so in so 'n werk nie. Die titel dui, kortom, nie aan dat ons hier 'n regsvergeelyking gaan kry tussen die Engelse, Suid-Afrikaanse en Nederlandse voorskrifte rakende moord en strafbare manslag nie; en die inhoud van die werk toon boonop 'n gebrek aan bronnebehandeling wat die enkel Suid-Afrikaanse reg betref. Dit blyk dadelik by die deurlees van Hoofstuk II, wat dan meer bepaald oor die Suid-Afrikaanse reg gaan.

In soverre dit hierdie hoofstuk betref, moet egter verklaar word dat die skrywer daarin geslaag het om kort en saaklik op gebreke in ons regspraak oor hierdie twee misdade te wys. Soms gebruik hy ietwat skerpe taal—waarvoor hy ongelukkig die voorbeeld in ander werke het. Hy verwys ook nog na Wet 31 van 1917, terwyl die latere Wet 56 van 1955 wel vir hom beskikbaar moes gewees het. Op b. 65 verklaar hy die volgende: „Om die skyn te gee dat na opset en nie na culpa gesoek word, maak ons howe gebruik van die vermoede dat iedereen geag word die natuurlike en moontlike gevolge van sy handeling te voorsien en derhalwe opset het ten aansien van hierdie gevolge. In wese verskil hierdie vermoede hoegenaamd niks van die „behoort te voorsien-idee nie, en as sulks dui dit hoogstens die aanwesigheid van culpa by die dader aan.” Die stelling lig hy dan toe aan die hand van *Rex vs. Martinus*, 1942 C.P. D. 247, waar, op bb. 250-251, die regter die volgende uitlating gemaak het: „It seems to me that in this case the reasonable and probable consequences of setting fire to a thatched house in which there are a number of persons asleep, and amongst them children of tender age, one might well say it is not going too far to hold that the accused knowing this intend the reasonable and probable consequences of her act, viz. the death of one or more of such persons.” Die stelling van die regter keur hy nie goed nie.

Dit kom my egter voor of dr. Postma se eie stelling nie aanvaar kan word nie en of hy hierdie stelling van die regter te krities gelees het. Indien die reg vermoed dat elke dader geag

word die natuurlike en waarskynlike gevolge van sy handeling te gewil het (in die sin dat hy geag word die gevolge te voorsien het), dan werk ons reg met 'n vermoede rakende die feit dat voorsien is deur die dader. En as aangeneem is dat voorsien is, dan is ons nie op die gebied van die culpa nie. So 'n fiksie by sekerheidsbewussyn ook is dat voorsien is, en die vereiste by moontlikheidsbewussyn ook is dat die moontlikheid voorsien is. Kortom, so 'n fiksie moet juis die onderskeid vir ons howe self toelig aangaande skuld by moontlikheidsbewussyn en nalatigheid. Dit is egter nie so dat die fiksie aangaande skuld by oogmerk, sekerheidsbewussyn en moontlikheidsbewussyn, in wese dieselfde is as die behoort te voorsien-idee nie. Dat ons howe dit verwar, toon dr. Postma voldoende aan.

Die uitlating van die regter soos deur dr. Postma aangehaal, lees ek egter so dat die dader wel, volgens die bevinding van die hof, geweet het dat die natuurlike en waarskynlike gevolg van haar daad die dood sal wees—vandaar die woord „knowing”. In daardie sin het die hof dus bevind dat daar wel voorsiening was, d.w.s. skuld by moontlikheidsbewussyn.

Ten opsigte van Hoofstuk I wil ek slegs opmerk dat ons hier 'n kort, saaklike en maklik inneembare uit-

ensetting het van die Engelse reg ten aansien van genoemde twee misdade, wat, indien dit in Engels geskryf was, seer seker vir Engelse juriste lig sal meebring. Persoonlik mis ek nietemin verwysings na die jongste uitgawe van Halsbury in die verband.

Waar ek reeds die vraag gevra het: waarom die hoofstuk oor die Nederlandse reg sonder dat die titel van die werk so 'n inhoud te kenne gee, het ek verwys na die Duitse en die Switserse strafreg. Die skrywer doen dit ook op bb. 115 e.v., maar heel konsekwent verwys hy nie na hierdie stelsels nie. Indien ons uit hierdie stelsels moet leer en ons eie gebreke aanvul, kon die skrywer miskien by sy slotsom aan die end van die hoofstuk breedvoeriger getabuleer het.

Ek wil ten slotte verklaar dat, nie-teenstaande wat ek hierbo verklaar het, die werk, met die oog op wat dit wel tot inhoud het, gekenmerk word deur 'n gemaklik vloeiende trant, waardeur daardie inhoud so gerieflik tot 'n eie gemaak kan word. Behalwe dat die dubbele negatief hier en daar ontken word, is daar weinig op die taal in soverre 'n juris hom dit mag aanmatig om gesaghebbend daaroor te praat, aan te merk! Dit is 'n plesier om die vreemde en die eie reg in sulke taal te mag lees.

H.L.S.